

Z nesnovno kulturno dediščino v SEM-ovo praznično leto

Konec leta 2012 so bili v Register žive kulturne dediščine vpisani enota Tradicionalno izdelovanje kranjskih klobas in šest nosilcev.⁸ Omenjena enota nesnovne kulturne dediščine je v postopku razglasitve za živo mojstrovino državnega pomena, zato je bilo treba v nadaljevanju postopka s predlogom razglasitve seznaniti vse nosilce in zainteresirano javnost. Javna obravnava predloga Odloka o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena, ki ga je pripravilo Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, je bila 17. 1. 2013 v Slovenskem etnografskem muzeju v sklopu uvođenega dogodka ob njegovi letošnji 90-letnici.

Na javni obravnavi je prof. dr. Janez Bogataj uvodoma predstavil zgodovino izdelovanja kranjskih klobas na slovenskih tleh, čemur je sledila podrobna predstavitev predloga Odloka o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena. Predlog je po posameznih členih predstavil Ciril Baškovič (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport). Sledila je razprava z vprašanji in s komentarji na pripravljeni predlog Odloka. Udeleženci javne obravnave

niso imeli nobene pripombe na predlog odloka oz. pobude za njegovo spremembo.

Pripravljeni Odlok mora v nadaljevanju postopka obravnavati Vlada Republike Slovenije, ga potrditi in sprejeti Akt o razglasitvi žive mojstrovine državnega pomena.

Javni obravnavi predloga Odloka o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena, ki je potekala prav na dan sv. Antona, zavetnika mesarjev, je sledil prvi letošnji dogodek v jubilejnem letu Slovenskega etnografskega muzeja, na katerem sta bila na kratko predstavljena njegovo dosedanje delo kot Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine⁹ in nova publikacija v muzejski zbirki Priročniki SEM z naslovom *Priročnik o nesnovni kulturni dediščini*. Ob tem je mag. Andrej Dular pripravil tudi priložnostno razstavo doniranih predmetov in dokumentov znanega ljubljanskega mesarja Josipa Rozmana.

Internetni vir

MIKZŠ (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport): Seznam registriranih enot žive kulturne dediščine, http://www.mizks.gov.si/si/storitev/kultura/razvidi_evidence_in_registri/register_zive_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_zive_kulturne_dediscine/, 10. 1. 2013.

⁸ Arvaj Anton s. p. – mesarija, Mesarija Mlinarič d. o. o., Lesce, Čadež, mesarstvo, trgovina in gostinstvo, d. o. o., Košaki TMI d. d., Kras d. d., Mesnine Dežele Kranjske d. d.

⁹ Slovenski etnografski muzej je postal Koordinator varstva žive kulturne dediščine leta 2011.

CERKLJANSKO ROKODELSKO DRUŠTVO DRIKLC JE POTEGNILO VOZ NAPREJ!

Cerkljansko rokodelsko društvo Driklc želi z delovanjem pri razvoju cerkljanskega rezbarstva ovrednotiti pomembnost cerkljanske laufarije in z njo močno povezano rokodelstvo in prepoznavne lokalne identitete. Skupaj z Društvom Laufarija in Idrijsko-cerkljansko razvojno agencijo (ICRA d. o. o.) stremi k ohranjanju rezbarskih znanj, s katerimi so v lokalnem okolju nastajale lesene maske.

Rokodelsko društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 2009 in danes združuje 35 članov z območja občin Idrija in Cerkno, si je zadalo nekoliko nenavadno, a zgovorno ime Driklc. Čeprav se tako imenuje lesen okovan drog, s katerim v voz vpenjajo konjske ali volovske vprege, gre v tem primeru za kratico Društva rokodelskih izdelkov kulturne ljubiteljske dejavnosti Cerkno.¹

Zametki društva segajo v leto 2007, ko so med božičnimi prazniki na pobudo Marka Obida in Toneta Kavčiča organizirali

prvo razstavo najrazličnejših rokodelskih izdelkov. Leta 2012 je društvo med božično-novoletnimi prazniki pripravilo svojo šesto letno razstavo z izdelki več kot 30 članov; že tretje leto jim je razstavi prostor ponudil Cerkljanski muzej. Na razstavi so prevladovali izdelki iz lesa, od pletarskih izdelkov, intarzij, posodja in rezbarij, do miniaturnih in jaslčic. Razstavljeni izdelki vsako leto dokazujejo, da imamo med člani naslednike nekdanjih razvite podobarske in slikarske obrti na Cerkljanskem. Na razstavi nikoli ne manjkajo niti izdelki iz klekljane čipke in drugi okrasni predmeti. Razstavo vsako leto obiščejo številni obiskovalci (leta 2012 preko 700). Številčni obisk priča o tem, da ljudi še vedno najbolj pritegne vsebina, ki pride neposredno od ljudi, sploh v manjšem lokalnem okolju, kot je Cerkljansko.

Da so v okolju, kjer je od nekdanjih med pomembnejšimi in najbolj razširjenimi spretnostmi izdelovanje klekljanih čipk, močno prisotne še številne druge rokodelske spretnosti in znanja, dokazuje prav delovanje društva. Naj bo lipa, hruška, jablana, češnja, oreh, vrba ali leska, je les, ki ga je na Cerkljanskem več kot dovolj, izjemno gradivo. Cerkljanski rokodelci že od nekdanjih z zgodbami o lesu tkejo vez med kulturo in naravo, o čemer pričajo tudi iz lipovega lesa izrezljana lesena naličja cerkljanskih laufarjev – *larfe* z izrazitimi človeškimi potezami. Izdelovanje mask je na Cerkljanskem sicer zamrlo pred več kot desetletjem ob slove-

¹ Rokodelsko društvo Driklc Cerkno je strokovno, prostovoljno, samostojno, nepridobitno združenje fizičnih oseb, ki delujejo na področju rokodelstva, zbirateljstva, ohranjanja kulturne in naravne dediščine, etnologije in kulturne antropologije, razvoja turizma, izobraževanja, vzgoje, umetnosti, informiranja, svetovanja, oblikovanja in programiranja, raziskovanja, založništva, povezovanja naravoslovnih, tehničnih, humanističnih in družboslovnih znanosti in umetnosti, ki so pri svojem delu tako ali drugače povezani s tem področjem. Več na: www.rokodelci-cerkno.si.

Rezbarska delavnica z mentorjem Marijanom Vodnikom.
Foto: Polona Kavčič, Cerkno, 5. 3. 2011

Vid Prezelj izdeluje lik ta hrastovega.
Foto: Vid Prezelj, Cerkno (Zakriž), maj 2012

su zadnjega domačega rezbarja Franca Kobala (Hramšerjevega Eneta, 1920–2004). Že dlje časa se pojavljajo težnje in želje, da Cerkljanska dobi nove rezbarje, ki bi izdelovali *larfe* za potrebe laufarije. Že ob ustanovitvi društva so si zadali dve pomembni nalogi: ponoven začetek in spodbujanje izdelovanja mask. V Cerknem so za nov in spodbuden začetek rokodelske dejavnosti članov društva pripravili in izpeljali rezbarsko delavnico.

Leta 2010 je društvo v soorganizaciji z Občino Cerkno, ki je projekt tudi v celoti finančno podprla, na pobudo predsednika društva Mascherai alpini,² Luigija Relevantna, in takratnega župana Občine Cerkno, Jurija Kavčiča, izvedlo mednarodno rezbarsko delavnico izdelovanja lesenih pustnih mask. Cerkno je bilo od petka, 23. julija, do nedelje, 25. julija 2010, prizorišče mednarodne rezbarske delavnice Larfa Art Cerkno 2010. Pojavljanje pustnih mask v poletnem času se na prvi pogled zdi neprimerno, vendar se je tokrat v Cerknem srečalo 15 rezbarjev – izdelovalcev lesenih pustnih mask iz raznih krajev sosednje Italije in Slovenije (Hrušica, Drežnica).

Larfe cerkljanskih laufarjev poznavalci domače in umetnostne obrti uvrščajo v sam vrh rokodelskih izdelkov Slovenije, zato ni naključje, da smo prvo delavnico na slovenski strani pripravili prav v Cerknem. V središču Cerknega, na trgu pred cerkvijo sv. Ane, je bilo tako na enem mestu mogoče spoznati različne načine obdelave lesa za izdelavo mask, delovno opremo in orodja. V središču pozornosti so bila naličja, ki so nastajala pod rokami spretnih mojstrov in mojstric, ki tostran in onstran slovenske meje ustvarjajo podobe mask značilnih tradicionalnih pustnih skupin, kot so cerkljanski laufarji, drežniški pustovi, hrušiški škorumati. Udeleženci so s svojo kreativnostjo mestece oživeli z odprto delavnico, v kateri je lahko vsak obiskovalec opazoval, se učil in navduševal nad rezbarskimi mojstrovini ter se družil z

izdelovalci. Dogodek je vključeval tudi strokovni posvet na temo rezbarstva in lesenih pustnih mask v alpskem prostoru.³ Z dogodkom, pripravljenim prav ob praznovanju farne zavetnice sv. Ane (med drugim tudi zavetnice rezbarjev), je želela Občina Cerkno ovrednotiti in uveljaviti pomen cerkljanske laufarije med tradicionalnimi pustnimi skupinami v mednarodnih okvirih ter poudariti rokodelsko ustvarjalnost, ki jo je treba v Cerknem ohranjati z namenom razvoja cerkljanske laufarije. Dogodek je povezal in hkrati utrdil različnost posameznih pustnih skupin ter načina obdelave lesenih mask v alpskem in predalpskem prostoru, hkrati pa opozoril na podobnosti, ki so vedno prilagojene lokalnim razmeram in načinu življenja posameznih skupnosti. Namen je bil dati ustvarjalcem priložnost za predstavitev, Cerkljanom pa približati rezbarstvo z namenom izdelave mask. Na dogodku Larfa Art med izdelovalci še ni bilo lokalnih zastopnikov. Štirinajst (med njimi dva osnovnošolca in dve ženski) se jih je marca 2011 zbralo na delavnici spoznavanja osnov rezbarstva s poudarkom na izdelovanju mask;⁴ delavnico je vodil priznani rezbar Marijan Vodnik, dolgoletni mentor na rezbarskih tečajih v Sloveniji. Delavnica z Marijanom Vodnikom je bila še en pomemben razvojni korak. Na podlagi razvojnih prizadevanj ima Cerkljansko od leta 2012 ponovno svojega izdelovalca *larf*. Vid Prezelj (roj. 1973) je spomladi 2012 izdelal prvo masko, in sicer lik *ta hrastovega*, obstoječo staro masko pa popravil. Poleg te je obnovil še nekatere druge *larfe* likov, kot so *ta star*, *ta pijan* in *ta žleht*. Poškodovane maske je zbrusil do lesa in nadomestil zlomljene dele. V izdelovanju mask se preskušajo tudi nekateri drugi posamezniki.

Vsakoletne razstave dokumentirajo današnjo »tradicionalno« in sodobno, vsekakor pa živo ustvarjalnost. Nekateri kritiki bi razstave – a le v smislu postavitve – negativno ocenili. Vendar pa so

2 Srečanje ob potujočih rezbarskih delavnicah je namreč v Italiji že tradicionalni dogodek. Pripravlja ga skupina ljubiteljev rezbarjev Mascherai alpini ('izdelovalci alpskih mask'), ki promovira tradicionalne pustne skupine in izdelovanje mask iz lesa. Ustanovljeno je bilo v Čenti v Furlaniji in se je zelo hitro razširilo v Benečijo, Lombardijo na Trentinsko ter nato na Tirolsko, Madžarsko in v Slovenijo. Izdelovalci se na delavnicah, ki so posvečene lesenim izrezljanim maskam, srečujejo od leta 2002.

3 S prispevki so sodelovali Ivana Leskovec, univ. dipl. etnologinja, direktorica Mestnega muzeja Idrija; Špela Brožič Križaj, univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja; Marijan Vodnik, univ. dipl. ing. arhitekt, in Luigi Relevant, predsednik društva Mascherai alpini.

4 Na ICRA d. o. o. Idrija smo delavnico organizirali v okviru projekta Več znanja na podeželju, ki ga je sofinanciral Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje (Leader program).

razstave izjemno dragocene, saj vedno več lokalnih ustvarjalcev zbere pogum in pokaže stvari, ki jih ustvari za zidovi svojih delavnic in bivalnih prostorov. Še vedno gre za povsem neselekcioniран pristop v smislu »prinesi, kar imaš«, ki edini omogoča začetek dejavnosti in odkrivanje ustvarjalcev.

V okviru razpoložljivih možnosti in projektov, ki jih izvajamo na Icr a d. o. o. Idrija, aktivno sodelujemo z društvom Driklc. Naj naštejemo le nekatere aktivnosti: sodelovanje na natečaju za turistični spominek; organizacija študijskega krožka in ogled dobre prakse v Sutriu (Italija); organizacija predstavitev na prireditvah; rokodelske delavnice; vključevanje članov za mentorje na delavnicah; svetovanje o registraciji dejavnosti in pridobitvi certifikata OZS Rokodelstvo Art&Craft Slovenija, ... Treba je poudariti tudi

pomen podpore lokalne skupnosti, sodelovanja stroke, pogleda k sosedom ter močne vpetosti v sodelovanje z drugimi akterji v lokalni skupnosti. K uspešnemu in širokemu delovanju društva prispeva tudi dober statut, ki dopušča odprte in široke možnosti razvoja domače in umetnostne obrti. Člani društva vedno znova dokazujejo, da si želijo ohranjati dediščino ter imajo voljo in znanje, da jo približajo in predstavijo tudi širši javnosti.

Naj besedilo sklenem z mislijo prof. dr. Janeza Bogataja: »Spoštovanje dediščine je spoštovanje samega sebe.« Prav ta misel pomembno potrjuje delovanje aktivnih članov društva, ki postajajo pomembni nosilci razvoja rokodelstva na Cerkljanskem. Tudi v prihodnje jim želimo veliko ustvarjalnosti, spretnih rok in dobrih rezov. Držimo pesti, da bo Driklc vlekel voz še naprej!

SVETOVNA TURISTIČNA BORZA (WTM LONDON) 2012 IN KULTURNA DEDIŠČINA

Turizem je danes najhitreje razvijajoča se gospodarska panoga,¹ ki se z različnimi interdisciplinarnimi inovacijami povezuje z raznimi področji, kjer ustvarja doživetja, jih spreminja v tržno blago in z njim oblikuje povpraševanje in ponudbo.

Kot udeleženca svetovne turistične borze WTM v Londonu (World Travel Market London 2012) sta me zato zanimala koncept vključevanja kulturne dediščine v neko destinacijo, oziroma vprašanje, v kolikšni meri se turizem še vedno opira na posamezne elemente kulturne dediščine. Različne raziskave² v turizmu namreč navajajo, da se omenjena komponenta s spodbujanjem inovacij ter novih načinov koncipiranja doživetja v turizmu zmanjšuje, oziroma je postala v kreiranju zanimivosti turistične destinacije obskurni element.

S kratko metodološko raziskavo sem tako želel na makropriemeru nedavne svetovne turistične borze z metodo primerjave in vrednotenja dognati, ali to drži, ter do katere mere si omenjene trende lahko razlagamo.

Rezultati zadnjih raziskav v turizmu namreč kažejo, da se je fokus turističnega povpraševanja s tradicionalnih elementov, kamor spadajo tako kulturne kot naravne dobrine, izrazilo prenesel na druge segmente. Ali to drži in je kulturna dediščina postala marginalni element kreiranja turistične destinacije ali pa se je integrirala v večje strukture?

Svetovna turistična borza je največji turistični dogodek in pritegne več kot pet tisoč razstavljalcev iz več kot 190 držav. Glavni slogan organizatorjev je »WTM Means Buisness« (WTM je si-

nonim za trgovanje), s čimer želijo poudariti pomen turizma na različnih gospodarskih področjih. Borzo namreč obišče več kot 20.000 poslovnih ljudi, gostov, novinarjev, tur operatorjev, znanih osebnosti ter predstavnikov turističnih organizacij. Na borzi se kreirajo trendi ter predstavljajo inovativne ideje, spremljajo pa jo razna srečanja, predstavitve, objave najnovejših raziskav in podelitve različnih nagrad.

Kljub vsemu naštetemu pa je glavni fokus še vedno na prodaji (tako imenovani *B to B* oziroma *biznis to biznis*) ter marketingu in trženju, s čimer se poudarja prepoznavnost posamezne destinacije, saj je borza namenjena le strokovni javnosti, ne pa tudi splošni javnosti, kot je to značilno za večino preostalih večjih sejmov po Evropi in svetu.

Iz omenjenega razloga je bilo dogajanje na borzi razdeljeno na večje število ločenih sklopov, ki bi jih lahko strukturirali po naslednjem vrstnem redu. V prvem delu so bili razstavljalci ločeni glede na celino, kamor se geografsko umešča posamezna država, sledila je delitev na posamezne države, nato pa še na regije znotraj držav in, v primeru razvitih in prepoznavnih destinacij, še na posamezno destinacijo. Velika Britanija kot gostiteljica je imela skupaj z Irsko na sejmu posebno mesto.

Slovenija se je tako tudi leta 2012 skupaj z drugimi evropskimi državami in elitnimi destinacijami predstavila v sektorju Evropa.³ Treba je poudariti, da je Slovenija že leta 2011 z vpeljavo tako imenovane QR kode⁴ v turizem dobila posebno priznanje za inovativnost. Slogan letošnje predstavitve je bil 'čutim ljubezen' ali *I feel sLOVEnia* s projektom Egozero v ospredju. Projekt

¹ Turizem gotovo spada med panoge, ki v svetu po zbranih podatkih raste najhitreje. Svetovna turistična organizacija skupaj s svojimi članicami, torej nacionalnimi turističnimi organizacijami, že desetletja spremlja trende v turizmu (Rifai 2011: 7).

² Med bolj zanesljive sodi neodvisna raziskava agencije IPSOSO (internetni vir 2).

³ Baleari, Kanarski otoki, Ferski otoki, Gibraltar, Monako (internetni vir 3).

⁴ Inovacija Slovenije na Svetovni turistični borzi v Londonu leta 2011 so bile QR kode, ki jih je organizator letos umestil na osebne izkaznice udeležencev.

* Mag. Miha Markelj, magister arheologije in turizma, znanstveni sodelavec na Inštitutu za civilizacijo in kulturo 1000 Ljubljana, Knaflijev prehod 11, E-naslov: miha.markelj@ick.si